

ՍԻՄՈՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, «ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՏԱՂԱՍԱՅ ՄԸ՝ ՍՏԵՓԱՆՈՍ
ԴԱՇՏԵՑԻ» — Ուսումնասիրութիւն եւ Տաղեր—, «ՆԱՂԱՇ ՅՈՎՆԱ-
ԹԱՆԻ ԵՕԹԸ ԱՆՏԻՊ ՏԱՂԵՐԸ», Պէյրութ, 1981 (136 էջ) :

Շուրջ քառասուն հինգ տարի պէտք պիտի ըլլար սպասել, ան-
ժանօթ մնացած տաղասացը՝ Ստեփանոս Դաշտեցին, մէկ կողքի տակ
հրապարակ հանելու համար: Ս. Սիմոնեան, Անթիլիասի Դպրեվան-
քին մէջ իր ուսանողութեան օրերուն, Կաթողիկոսութեան Ձեռա-
դրատան ձեռագիրներէն մէկուն (իր կողմէ «պայմանական անունով»
կոչուած «Հաւաքածոյ») մէջ կը յայտնաբերէ Ստ. Դաշտեցիի
«գրեթէ ամբողջական» տաղերը: 1937 թ.ին «արդէն պատրաստուած»
էր նորայայտ տաղասացին նուիրուած ուսումնասիրութիւնը: 1939

թ.ին, Չոպանեանի «Անահիտ»ին մէջ լոյս կը տեսնէ Դաշտեցիի կեանքին նուիրուած ուսումնասիրութիւնը՝ Ս. Սիմոնեանի ստորագրութեամբ: «Հաւաքածոյ»ի նկարագրութիւնը ու Դաշտեցիի տաղերը կը մնան անտիպ, վաղահաս պատերազմին պատճառով: Չոպանեանի արխիւին հետ, Սիմոնեանի ձեռագիրներն ալ կը տեղափոխուին Հայաստան, ուրկէ հնարաւոր կը դառնայ ստանալ միայն տաղերուն հարազատ արտագրութիւնը: 1965 թ.ին «Սփիւռք» շաբաթաթերթին մէջ, Ս. Սիմոնեան կը վերահրատարակէ ուսումնասիրութիւնը, յաջորդաբար լոյսին տալով Դաշտեցիի տաղերը եւ Նաղաչ Յովնաթանի եօթը անտիպ տաղերը: Նորայայտ տաղասացն ու անոր տաղերը նաեւ կը գրաւեն ուշադրութիւնը այդ օրերուն Պէյրութ գտնուող մեծանուն գիտնական Մօրուս Հասրաթեանի, որ իր հերթին «ինքնակամ եւ սիրայօժար»՝ ծանօթագրութիւններ կը պատրաստէ դաշտեցիներու բառարանով գրուած Դաշտեցիի տաղերուն:

Բովանդակութիւն.— «Նորայայտ Տաղասաց Մը՝ Ստեփանոս Դաշտեցի» (էջ 9-38), «Ստեփանոս Դաշտեցիի Տաղերը» (էջ 41-68՝ Ս. Սիմոնեանի յայտնաբերած տասնհինգ տաղերը, էջ 69-74՝ արդէն իսկ ծանօթ երկու տաղերու արտատպութիւն), «Յաւելուած՝ Նաղաչ Յովնաթանի Անտիպ Տաղերը» (էջ 77-105, թիւով եօթը տաղեր), «Ծանօթագրութիւններ» (էջ 107-119), «Անթիլիասի Ձեռագիրը՝ «Հաւաքածոյ»» (էջ 120-126), «Վերջարան» (էջ 128-129), «Մատենագիտութիւն» (էջ 130-134):

Ստ. Դաշտեցի, որուն ծննդեան ու մահուան ճշգրիտ թուականները կը մնան անծանօթ, «անտարակոյս» ապրած է ժէ. դարու երկրորդ կէսէն ժԼ. դարու առաջին կէսը (1650?-1725?): Ան որդին է Բարսեղ քահանայի, ծնած է Գողտնիքի Դաշտ աւանին մէջ: «Բանիրուն» եւ «հոետոր» Դաշտեցի, որ էր «այր հմուտ եւ մարդ ոչ միայն հայկական այլ եւ եւրոպական ուսմանց մէջ», Ասպահանի մէջ իր հիմնական ուսումը ստանալէ յետոյ, բարձրագոյն կըթուէինը կը ստանայ Հոռմի՝ «հաւանօրէն Ուրբանեան վարժարան»ին մէջ: Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցիին սպասարկող քահանայի որդի, Ստ. Դաշտեցի «մեղի անյայտ պատճառներով» կ'ընդունի կաթողիկէ դաւանանքը, ու կը դառնայ այդ դաւանանքին ջերմ պաշտպաններէն մէկը, միշտ մնալով սակայն հպարտ իր հայութեամբ.

«է՞ր զիս կամիս փոփոխել,

«Երբ իմ մօրէս Հա՛յ էլի»:

Բազմաթիւ ճանապարհորդութիւններ կատարած, կեանքի փորձով հարուստ Ստ. Դաշտեցի գրած է երգիծական-պարսաւական եւ խրատական-իմաստասիրական տաղեր: Անոր «տաղերուն մէջ սի-

րոյ ճառագայթը քիչ անդամ թափանցած է» (էջ 35) :

Դաշտեցիի տաղերուն յայտնաբերումով եթէ հայ դրականութիւնը կը շահի նոր անուն մը, դժուար թէ սակայն նոյն խանդավառութեամբ կարելի ըլլայ խօսիլ յայտնաբերուած տաղերուն արուեստին ու մակարդակին մասին : Եթէ Դաշտեցիի տաղերը «անվրէպ եւ հաստատ տաղաչափութեան մը մէջէն կը քալեն» (էջ 35), անոնք չունին սակայն մեղի ծանօթ հայ տաղասացներու բանաստեղծական շունչն ու ջերմութիւնը : Սիմոնեանի իսկ գնահատումով, «... մեր յուզախնդիր... ակնկալութիւններուն փոխարէն անիկա մեր երեսին կը նետէ իր բանաստեղծութիւնը, որ աստուածաբանութեան դուռ ճանկերով փետտուած ու խեղդուած թռչունի մը ջերմութիւնը հազիւ պահող մարմինն է : Իր մտքին մագաղաթը աստուածաբանութեան ցեղին կերը դարձուցած այս մարդը զոհն է իր դիտութեան» (էջ 32) : Եւ դեռ՝ «Դաշտեցիի տաղերը մեռած ոստրէի մը ափը նետուած պատեանն են, ուր երբեմն բնական է մարգարտակիր կենդանին» (էջ 32) :

Այս բոլոր իրողութեանց զիմաց դժուարհասկնալի կը մնայ Ս. Սիմոնեանի այն յայտարարութիւնը, թէ՛ «Փրոֆ. Մօրուս Հասրաթեան, Սայեաթ Նովայի մեծ վերծանողը, «Սփիւռք»ի մէջ ծանօթանալով անոր (Ստ. Դաշտեցիի, Ե. Հ. Ք.) տաղերուն, յայտարարեց, ափսո՛ս, բերանացի (խոստանալով Հայաստան դարձին, գրաւոր արտայայտուել երկարօրէն) . «Մեր մեծագոյն տաղասացներից մէկը, դուցէ աւելի քան...» (էջ 8) : Բայց հազիւ ընդունելի սահմաններու մէջ կը մնայ Մ. Հասրաթեանի գրաւոր (?) թէ՛ բերանացի (?) վկայութիւնը, թէ՛ Դաշտեցի «մեր մեծագոյն տաղասացներից մէկը [է] իր մի շարք (ընդգծումը մեր կողմէ, Ե. Հ. Ք.) տաղերով» (էջ 108) : Բայց Սիմոնեան ինքն իսկ կասկածի տակ կ'առնէ մեծանուն գիտնականին վերոյիշեալ յայտարարութիւնը, երբ յաջորդ տողով իսկ կը հարցադրէ . «Չափազանցութի՞ւնն եւ «հայրենակցական» տո՞ւրք...» :

Ստ. Դաշտեցիի խրատական-իմաստասիրական տաղերը հազիւ թէ կ'արտացոլան աշխարհիմաց ու «բանիբուն» մարդու իմաստութիւնը : Տարբեր է պարագան սակայն «Նոր Զուղացու Մեծամեծաց...» (էջ 41-45) երկարաչունչ տաղին, որ ճանաչողական արժէք ունի եւ իրաւ լոյս կը սփռէ Նոր Զուղայի քաղքենիացած հայութեան կենցաղին վրայ :

Հայ դրականութիւնը շնորհակալ պիտի մնայ Ս. Սիմոնեանին՝ Ստ. Դաշտեցիի դրեթէ ամբողջական, եւ Ն. Յովնաթանի եօթը նոր տաղերը յայտնաբերելուն համար, որոնք իր իսկ կողմէ գիտական շրջանառութեան մէջ կը դրուին գիտնականի վայել բծախընդիր աշխատանքով ու հոգածութեամբ :

Երկու դիտողութիւն սակայն: Հատորի վերջին էջին (էջ 134) վրայ պատահականօրէն ներմուծուած պարբերութիւնը (Զորի Բալայեանի «Օճախ» գործէն կատարուած մէկ քանի տողերու հիման վրայ) անտեղի է եւ աւելորդ: Հրատարակուած տաղերու ընթերցումն ու իւրացումը շատ աւելի հեշտ պիտի ըլլար, եթէ հատորը օժտուէր նաեւ առանձին բառարանով մը:

ԵՐՈՒԱՆԻ Հ. ՔԱՍՈՒՆԻ